

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Ставкової Софії Георгіївни

на тему: **«Неперервна професійна підготовка соціальних
працівників до супервізійної діяльності в Канаді»**,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Важливе значення у розв'язанні сучасних завдань і проблем соціально-політичного характеру в Україні має неперервна професійна підготовка фахівців сфери надання соціальних послуг, зокрема соціальних працівників готових до реалізації супервізії в галузі соціальної роботи. Це не лише передбачає збільшення кількості кваліфікованих соціальних працівників, але визначає виникнення нових посад та функцій працівників і, відповідно, конкретних зобов'язань перед споживачами послуг.

Соціальна робота як професія спирається на велику кількість наукових теорій та навчальних дисциплін і спрямована на задоволення потреб різних груп клієнтів соціальних служб, діапазон яких постійно змінюється та розширюється. Супервізія у соціальній роботі відображає цей складний процес.

Потреба у відповідній супервізії зростає не лише через вимогу виконувати завдання із використанням інноваційних методів втручання, але також для того, аби зменшити рівень тривоги надавачів послуг, що є властивим самій природі соціальної роботи.

Супервізію у галузі соціальної роботи визначають як комплексний вид професійного супроводу працівників соціальних служб, що включає елементи навчання, підтримки та адміністрування, правильне та гармонійне застосування яких залежить, передусім, від рівня професійної кваліфікації, досвіду, вмінь, навичок та персональних морально-етичних якостей супервізора.

У цьому контексті особливого значення набувають спеціальні педагогічні розвідки з проблеми неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності високорозвинених країн, зокрема Канади, як країни, що демонструє високий рівень неперервної професійної підготовки фахівців соціальної сфери та супервізії як сфери професійної діяльності у галузі соціальної роботи. Наголосимо, що дослідження світового досвіду професійної освіти, порівняльний аналіз педагогічних систем різних країн є одним із шляхів поліпшення теорії і практики професійної підготовки фахівців, який сприяє інтеграції сфери освіти України у міжнародний освітній простір.

Слід зазначити, що дисертантка проводила дослідження шляхом безпосереднього вивчення досвіду Канади під час проходження наукового стажування за програмою PhD на кафедрі соціальної роботи Манітобського університету, м. Вінніпег. Зокрема авторка з'ясувала, що супервізія втілена у політику та діяльність кожної організації соціальної служби в Канаді, тоді як інститут супервізії є недостатньо розвинений в Україні.

Подана на захист робота Ставкової Софії Георгіївни «Неперервна професійна підготовка соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді» актуалізує цю проблематику в українському педагогічному дискурсі, тому її науково-практичне значення не викликає сумнівів.

Отже, дослідження дисертантки, присвячене обґрунтуванню основ неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді задля виявлення їхніх особливостей та перспектив творчої реалізації інноваційних ідей і досвіду Канади в Україні є своєчасним і перспективним, слугує науковим доробком до праць, присвячених проблемам неперервної освіти, професійної підготовки соціальних працівників, модернізації та реформуванню вищої освіти.

Зазначимо, що дослідження відповідає науковому напрямку кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка» «Дослідження соціальної сфери задля регулювання соціальних проблем». Дисертація виконана відповідно до наукової теми «Соціогуманітарний вимір регулювання проблем сучасного українського суспільства» (номер держреєстрації 0112U007338).

Одним із суттєвих показників якості проведеного дослідження вважаємо є те, що у вступі дисертантка ґрунтовно довела актуальність через доволі всебічне розкриття ступеня розроблення проблеми та визначила наявні суперечності, прагнення вирішити які простежується у процесі викладу основних наукових результатів у тексті роботи.

У дисертаційній роботі Ставкової С.Г. з належною науковою аргументацією визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, детально викладено теоретичні положення, що становлять методологічну основу дослідницької роботи. Відповідно до мети й завдань дослідження дібрано сучасні методи дослідження.

Не викликає заперечень обраний авторкою спосіб викладання матеріалу дисертації. Структура у повній мірі відповідає об'єкту, предмету, поставленій меті та завданням дослідження та засвідчує, що воно охоплює цілісний процес науково-дослідної роботи.

У дисертації представлено всі необхідні рівні наукової новизни отриманих у процесі дослідження результатів. До найбільш істотних наукових результатів, що вперше представлені у дисертації слід віднести: *розкриття особливостей неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді, як-от: наявність етичних кодексів та першорядна роль професійних цінностей; інтеграція формальної, неформальної та інформальної професійної освіти; комплексне поєднання традиційних та інноваційних форм і методів неперервної професійної підготовки супервізорів; з'ясовано, що в основу неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді покладено принципи цілісності, структурованості, практичної спрямованості, функціональності, культуровідповідності, полікультурності, активного навчання, партнерства і паритетності стосунків, а також аксіологічний, акмеологічний, особистісно-зорієнтований, інтегративний, рефлексивний, культурологічний, компетентнісний підходи; виявлено тісний взаємозв'язок супервізії як сфери професійної діяльності в галузі соціальної роботи та неперервної професійної підготовки соціальних працівників до її здійснення; аргументацію розвитку супервізійної діяльності на основі наукових досліджень, зокрема шляхом участі в них супервізорів та супервізованих; розробку й обґрунтування моделі неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді, яка відображає теоретичні засади, нормативно-правову базу, види освіти, мету і завдання, зміст, форми і методи неперервної професійної підготовки супервізорів, їхній досвід, зміст, особливості та умови реалізації супервізійної діяльності; на основі порівняльно-педагогічного аналізу виокремлення спільного та відмінного в канадському й українському досвіді неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності у галузі соціальної роботи та окреслення можливостей використання прогресивних ідей і досвіду Канади в умовах України.*

У дисертаційному дослідженні Ставкової С.Г. уточнено зміст понять “неперервна професійна підготовка до супервізійної діяльності у галузі соціальної роботи”, “супервізія”, “супервізор”, “супервізований”, “професійна компетентність фахівця-супервізора у галузі соціальної роботи”, “профіль професійної компетентності соціального працівника-супервізора”. Подальшого розвитку набули положення: про організацію неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності на основі інтеграції теорії і практики соціальної роботи; супервізію як інститут, процес, систему та технологію соціальної роботи;

специфіку реалізації адміністративної, навчальної, підтримувальної функцій супервізії.

Незаперечним є практичне значення дослідження, що полягає в розробленні навчально-методичного забезпечення неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності, зокрема навчального посібника «Соціальна робота: практична підготовка студентів на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр», словників-довідників «Все про соціальну роботу», «Політологія: сучасні терміни і поняття», методичних вказівок «Соціальна робота: методичні вказівки до виконання курсових робіт та написання бакалаврської кваліфікаційної роботи для студентів спеціальності «соціальна робота», ЕНМК «Теорії і методи соціальної роботи», методичних рекомендацій «Психосоціальна підтримка дітей і молоді у складних життєвих обставинах у системі професійної підготовки соціальних працівників «університет – громада».

Високої оцінки заслуговує те, що результати дослідження Ставкової С.Г. впроваджено в навчальний процес п'яти вищих навчальних закладів різних регіонів України та однієї з обласних недержавних соціальних організацій.

Рівень апробації є достатнім і підтверджується участю Ставкової С.Г. у науково-практичних конференціях всеукраїнського й міжнародного рівнів.

Матеріали дослідження Ставкової С.Г., його положення і висновки можуть використовувати науковці, працівники відділів управління освітою, викладачі закладів вищої освіти, службовці Всеукраїнського центру підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, соціальні працівники громадських організацій тощо.

Аналіз дисертації та автореферату Ставкової С.Г. вказують на достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, викладених у дослідженні, які мають значення для подальшого розвитку професійної освіти в Україні і соціально-педагогічної практики.

Важливим є те, що одержанню дисертанткою достовірних, обґрунтованих результатів сприяло застосування широкого комплексу методів дослідження.

Аналіз змісту і проблематики публікацій дисертантки (це 15 праць, з яких 5 статей у фахових виданнях України, 2 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 8 – апробаційного характеру) свідчить про відображення основних результатів кожного з розділів дисертаційної роботи.

Здобувачка продемонструвала глибоке й різнобічне осмислення досліджуваної проблеми.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (439 найменувань, з них 281 – іноземною мовою), додатків.

У першому розділі дисертаційного дослідження здійснено аналіз неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності у сучасній теорії і практиці та розкрито супервізію як сферу професійної діяльності в галузі соціальної роботи на основі аксіологічного, акмеологічного, особистісно-зорієнтованого, інтегративного, рефлексивного, культурологічного та компетентнісного підходів, чим дисертантка засвідчила належний дослідницький рівень.

Змодельований дисертанткою профіль професійної компетентності фахівця-супервізора у галузі соціальної роботи, зосереджує увагу на компетентнісному підході до професійної та освітньої діяльності у галузі соціальної роботи, як на визначальному та регулюючому чиннику практичної складової, передумові розвитку неперервної професійної підготовки соціальних працівників загалом та до супервізійної діяльності зокрема.

Завдяки аналізу та узагальненню результатів наукових розвідок зарубіжних науковців, Ставковій С.Г. вдалося встановити, що дослідження проблеми неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності мають фрагментарний та несистематизований характер, хоча й перебувають у центрі уваги науковців. Відтак, в Україні виявлено відсутність праць, присвячених становленню супервізорів як менеджерів середньої ланки, які отримують належні цій посаді знання, вміння та навички шляхом участі у неперервному процесі професійної підготовки. Результатом цього етапу дослідження стало також уточнення функцій супервізії (адміністративна, навчальна, підтримувальна).

Важливою, на наш погляд, є характеристика понять «неперервна професійна освіта» та «неперервна професійна підготовка», їхніх особливостей та відмінностей між ними. Ставкова С.Г. зацентрувала увагу на тому, що неперервна професійна підготовка соціальних працівників, зокрема й до супервізійної діяльності, передбачає обов'язкову інтеграцію теорії та практики й розглядається як інтегральний компонент життя людини, коли поєднуються базове (формальне), додаткове (неформальне) навчання та самоосвіта (інформальне навчання).

На основі здійсненого теоретичного аналізу дисертантка сформулювала власне визначення поняття «неперервна професійна підготовка до супервізійної діяльності у галузі «соціальна робота» та вперше дослідила

динаміку неперервної професійної підготовки до супервізійної діяльності у галузі «соціальна робота».

У другому розділі дисертації Ставкова С.Г. проаналізувала чинники, які зумовлюють неперервний процес підготовки соціальних працівників до здійснення супервізії, який має властиву йому динаміку: від здобуття формальної освіти на освітніх рівнях «бакалавр» та «магістр», до використання ресурсів неформальної та інформальної освіти, що сприяє розвитку мотивації до неперервного професійного самовдосконалення та підвищенню якості освіти й неперервної професійної підготовки в галузі соціальної роботи.

Заслуговує на увагу авторська інтерпретація моделі неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді, яка відображає принципи супервізії, мету і завдання, зміст, форми і методи неперервної професійної підготовки супервізорів, їхній досвід, види освіти, принципи неперервної професійної підготовки, зміст, особливості та умови реалізації супервізійної діяльності, нормативно-правову базу.

Належну увагу у розділі приділено обґрунтуванню важливості навчальної практики студентів спеціальності «соціальна робота». Авторка визначила її як перший етап неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності, а також підкреслила вагому роль супервізора-керівника практики від організації соціальної служби у цьому процесі.

Перевагою проведеного дослідження вважаємо також удосконалення змісту та структури практичної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності, змісту модульних курсів професійного навчання для супервізорів навчальної практики студентів спеціальності «соціальна робота».

У третьому розділі дисертації Ставковою С.Г. здійснено порівняльно-педагогічний аналіз неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді та в Україні; виявлено її спільні (гуманізація та автономність, загальнодоступність, демократизм, свобода і плюралізм, розуміння практики супервізії у соціально-політичному контексті) та відмінні ознаки (децентралізація управління освітою; відсутність загальнонаціональних освітніх та професійних стандартів; формування змісту, форм і методів неперервної професійної підготовки на основі клієнтоцентрованого підходу в Канаді та централізоване управління освітою; наявність загальнонаціональних освітніх стандартів та відсутність професійних; формування змісту, форм і методів неперервної професійної підготовки відповідно до освітніх стандартів; забезпечення можливостей для

неперервного професійного розвитку засобами формальної, частково неформальної та інформальної професійної освіти; переважно односторонній процес оцінювання результатів навчання викладачем в Україні).

Дисертантка окреслила можливості використання канадського досвіду у вітчизняному педагогічному просторі.

Безсумнівним здобутком є визначені дисертанткою основні прогностичні напрями розвитку перспективних напрямів наукових пошуків щодо неперервної професійної підготовки соціальних працівників до супервізійної діяльності.

Додатки до дисертації доповнюють її, мають наукову і практичну цінність.

Зміст автореферату відповідає тексту і висновкам дисертації.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому на належному науковому рівні узагальнено результати багаторічного наукового пошуку з актуальної проблеми, результати якого мають значення для розвитку вітчизняної науки і практики.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання.

1. На нашу думку дисертанткою недостатньо повно відображено зв'язок супервізійної діяльності і соціальної політики.
2. Було б доцільно конкретизувати позицію автора щодо відставання України на законодавчому рівні від країн Західної Європи та Північної Америки, Канади зокрема, у питаннях підготовки соціальних працівників до здійснення супервізії.
3. На нашу думку, до числа запропонованих автором рекомендацій було б доцільно долучити пропозицію стосовно розбудови онлайн потенціалу неформальної освіти для працівників організацій соціальних служб (проведення тренінгів, навчальних семінарів, вебінарів тощо).
4. У роботі зазначено, що до розробки університетських курсів з соціальної роботи в Канаді залучають практикуючих фахівців-представників державних і недержавних організацій. Водночас цю тезу не проілюстровано конкретними прикладами.
5. Аналіз публікацій дисертантки засвідчує її значний внесок щодо розробки навчально-методичного забезпечення системи підготовки соціальних працівників до здійснення супервізії. Враховуючи напрацювання автора, було б доцільно видати посібник "Супервізія у

соціальної роботи” для студентів закладів вищої освіти та для супервізорів навчальної практики.

Дисертація Ставкової Софії Георгіївни на тему: «Неперервна професійна підготовка соціальних працівників до супервізійної діяльності в Канаді» за актуальністю, змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу її основних результатів у публікаціях відповідає вимогам МОН України і «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами від 19.08.2015, № 656), а її автор – Ставкова Софія Георгіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки

С.П.Архипова

Підпис професора С.П.Архипової засвідчую.
Проректор із науки, інноваційної
та міжнародної діяльності Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького, професор

С.В.Корновенко